

Nordiska kurser i språk och litteratur

av

Mirja Saari

Utbytesprogrammet *Nordplus* som i dag erbjuder studenter och universitetslärare studiemöjligheter och vistelse vid ett annat nordiskt universitet är i sin nuvarande form nytt, men har föregångare sedan 35 år tillbaka. År 1955 anordnades den första nordiska språkkursen i Köpenhamn, och av målbeskrivningen kan man se att syftet med kursverksamheten till väsentliga delar sammanfaller med Nordplus i dag. Enligt beslut vid en specialistkonferens för nordiska språk och litteratur i Århus 1952 skulle språkkurserna - under beskydd av Nordiska kulturkommissionen -

[---] gøre det muligt for de studerende at udnytte et studieophold i et af nabolandene til at absolvere en tilsvarende del af pensum til skoleembedsexamen, således at man undgik en forlængelse of studietiden. Dessuden skulle de give lejlighed til at stifte førstehåndsbekendtskab med de sider of sproget og kulturlivet, som ikke kan omfattes of de nuværende lektoratskurser: studie- og biblioteksforhold, faglige forelæsninger, teater-, koncert- og museumsbesøg, dagligt samtalesprog og offentlig debat. [---] Kurserne afsluttes med skriftlig udtalelse om at studenterne har deltaget på tilfredsstillende måde og at deres kundskaber svarer til fordringerne ved hjemlandets examiner. De således erhvervede vidnesbyrd bør fritage deltagerne for examination i disciplinerne ved embedsexamen i hjemlandet. (*Rapport - 2. nordisk språkkurs* [Oslo 1956].)

Citatet kunde också gälla för Nordplus 1990. Tanken om en nordisk examensgiltighet och möjligheter till studier i ett annat nordiskt land är dock äldre än språkkurserna. Frågan diskuterades redan vid Nordiska kulturkommissionens konstituerande möte 1947, men i Nordplus har endast språk- och litteraturkurserna systematiskt förverkligat idén. För studerande i historia samt arkeologi och folkkultur upprättades av Nordiska rådet en motsvarande kursverksamhet 1965, men denna fick aldrig samma betydelse som språk- och litteraturkurserna och den är numera nedlagd. (Wendt 1979:268, 275-276.)

Eftersom språk- och litteraturkurserna i mycket stor utsträckning har riktat sig till studerande i nordisk filologi och kursverksamheten fortfarande är livskraftig och av central betydelse för utbildningen inom ämnet, skall jag i det följande ge en översikt av kurserna och redogöra för deras tillkomst och nuvarande omfång.

Nuläge

Samtliga nordiska länder anordnar i dag sommarkurser i resp. lands språk och kultur för studenter från de övriga nordiska länderna. Årligen anordnas kurser i Danmark, Finland, Norge och Sverige, samt vartannat år på Island, vart tredje år på Färöarna och vart fjärde år på Grönland. Dessutom arrangeras en kurs i samiska på kalottområdet med ungefär fyra års mellanrum. Kurserna hölls i regel i anslutning till ett universitet.

Av språkhistoriska och historiska skäl är kännedomen om de nordiska språken olika i de enskilda länderna, varför kurserna oftast riktas till en särskild språkgrupp. Sålunda anordnar Danmark fyra

olika kurser varje sommar, en för norrmän, en för islänningar, en för finnar och en gemensam kurs för svenskar och finlandssvenskar. På motsvarande sätt fines det i Norge en gemensam kurs för danskar, islänningar och färöingar, en särskild kurs för finnar och en gemensam kurs för svenskar och finlandssvenskar. I Sverige anordnas en kurs för studenter med finska som modersmål samt en kurs för danska och en kurs för norska studenter. På Island, Färöarna och på Grönland är kurserna gemensamma för alla. Också i Finland är kurserna gemensamma för alla nordiska studenter. Dels anordnas två kurser i finska och Finlands kultur, dels hålls en kurs kallad Svenskt i Finland, varvid särskilt finlandssvenska språkfrågor och institutioner tas upp. Längre hunna studerande hänvisas dessutom till internationella fortsättningskurser. Innehållsmåssigt följer programmet på de nordiska kurserna fortfarande den uppläggning som fastslogs i Århus 1952 och principen om nordisk tentamensgiltighet är central. Uppslutningen kring alla kurserna är stor: ca 300 studenter deltar årligen i verksamheten.

Bakgrund

De nordiska språk- och litteraturkurserna kom ursprungligen i gång i studentförbundens regi. På isländskt initiativ lades grunden till dem vid en nordisk studentarbetskonferens på Lidingö 1950 och planeringen fortsatte i ett utskott i Oslo 1951. Vid detta möte gjorde man upp ett förslag till specialkurser i hemlandets språk och litteratur avsedda för studerande i nordiska språk och nordisk litteratur i de övriga nordiska länderna. Förslaget överlämnades till Nordiska kulturkommissionen som gav det sitt godkännande 1952. På sommaren samma år fastslogs reglerna för kursverksamheten vid det möte i Århus som redan har nämnts.

När kursverksamheten kom i gång åtog sig studentförbunden (för Finlands vidkommande Finlands studentkårers förbund) de praktiska arrangemangen, medan universitetslärarna planerade undervisningsprogrammet och utsåg lärarna för kurserna. Nordiska kulturkommissionen såg till att de erforderliga medlen beviljades ur statsmedel.

I studentförbundens regi anordnades sammanlagt sex kurser: 1955 i Köpenhamn för norska och svenska studenter, 1956 i Oslo för danska, finländska och svenska studenter, 1957 i Stockholm för danska, finländska och norska studenter, 1958 i Århus för finländska, norska och svenska studenter, 1959 i Reykjavik och 1960 i Åbo för nordiska studenter. Medan kurserna sedan början av 1960-talet är förlagda till sommartid, de flesta till juni månad, anordnades de fem första under ordinarie terminer. De pågick i två månaders tid (mot fyra veckor i dag) och omfattade ca 80 timmar undervisning.

År 1959 vände sig de danska studentorganisationerna dock till fakulteterna i Köpenhamn och Århus och anhåll om att administrationen av kurserna i Danmark skulle överföras på universiteten. Samtidigt framfördes önskemålet att universiteten skulle överta förmedlingen av danska studenter till de övriga nordiska länderna. De två fakulteterna tillsatte ett utskott bestående av fyra danska professorer, Paul Diderichsen och Oluf Friis från Köpenhamns universitet samt Gustav Albeck och Chr. Westergård-Nielsen från Århus universitet, och tillsammans med studentrepresentanter framlade de planer för en fast och årligen återkommande kursverksamhet. De sammankallade också övriga nordiska kolleger till ett möte på Sandbjerg slott i Sundved i oktober 1961. Ekonomiskt möjliggjordes mötet genom understöd från Nordiska kulturkommissionen. 1

Vid sammankomsten, där endast de tre skandinaviska länderna var representerade (förutom Danmark professor Carl-Ivar Ståhle från Stockholm och professor Trygve Knudsen från Oslo samt

lektor Alfred Jakobsen från Bergen), konstaterade man att kursverksamheten på grund av den stora efterfrågan måste utökas och att den inte längre kunde bedrivas på samma sätt som tidigare, dvs. i form av gemensamma kurser för samtliga nordiska studerande. I stället beslöt man att gå över till bilaterala kurser och mer än tidigare beakta de examenskrav som ställdes vid studenternas hemuniversitet.

Vid mötet enades man också om hur de praktiska arrangemangen skulle skötas. Varje land skulle anhålla om bidrag dels för att anordna kurser, dels för att kunna utbetala stipendier till de studenter som deltog i kurser i andra länder. Antalet kursdeltagare fastslogs till 20. Den nya formen av kursverksamheten skulle inledas sommaren 1963. 2

Det visade sig emellertid att det kursutbud som planerats 1961 och som årligen innebar en kurs i Danmark, Norge resp. Sverige samt vart tredje år på Island och i Finland var alltför snävt upplagt. Nordiska kulturkommissionen (Sektion I, Meddelande 1.10.1962) vOgrade att bevilja medel för verksamheten, då förslaget inte beredde finländska studerande i nordisk filologi samma möjligheter att delta i kurserna som de övriga nordborna. Nordiska kulturkommissionen förutsatte att studerande i nordisk filologi från Finland skulle vara likställda med de övriga nordborna och kunna delta i kurser i Norge och Danmark vartannat år. Dessa länder uppmanades att anordna en särskild kurs för finska och finlandssvenska studenter.

Med utgångspunkt i kulturkommissionens beslut anordnades en konferens i Helsingfors 30.10.1962, då frågan behandlades särskilt från Finlands synpunkt. I mötet deltog från Finland rektor för Helsingfors universitet Edwin Linkomies, professorerna Lars Huldén och Pertti Virtaranta samt notarie Håkan Branders. Danmark representerades av professor Peter Skautrup och Sverige av fil.mag. Bert-Eric Isaksson. Mötet beslöt föreslå att Finland anordnar kurser för 20 studenter från de övriga nordiska länderna varje år och att Danmark och Norge anordnar kurser för 20 finländska studerande parallellt med kurserna för svenska studenter. Såvitt möjligt skulle kursverksamheten inledas 1963. 3.

På grund av det nya förslaget och för att Nordiska kulturkommissionen hade föreslagit tillsättande av en nordisk samarbetsnämnd för verksamhet en sammankallades ett nytt möte till Sandbjerg slott i oktober 1963.

Samtidigt som planeringen av kursverksamheten pågick anordnades dock två kurser, en kurs i norska i Bergen 1961 och en kurs i svenska i Uppsala 1962. År 1963 utökades kursutbudet och arrangörerna beaktade därvid de önskemål som framförts vid mötet i Helsingfors 1962. Sålunda anordnades för finlandssvenska och finska studenter en särskild kurs i danska i Köpenhamn. På Island (Reykjavik) och i Finland (Tammerfors) arrangerades gemensamma nordiska kurser, Sverige anordnade en kurs för norska studenter i Lund och Norge en kurs för danska studenter i Oslo. Utbudet år 1963 var sålunda sammanlagt sex olika kurser. 4

Vid mötet på Sandbjerg slott 1963 var Finland för första gången representerat, genom professorerna Lars Huldén och Pertti Virtaranta. Man diskuterade omorganiseringen av verksamheten, erfarenheterna av sommarens kurser och kom fram till att tio årliga kurser var ett antal som någorlunda motsvarade efterfrågan. Tre kurser skulle hållas i vart och ett av de skandinaviska länderna och en i Finland: i Danmark en kurs för studenter från Finland, en för studenter från Sverige och en för studenter från de övriga nordiska länderna; i Norge på motsvarande sätt en kurs för finländare, en för svenskar och en för danskar; i Sverige en kurs för finskspråkiga studenter (i

Umeå, se närmare nedan), en för danskar och en för studenter från de övriga nordiska länderna; i Finland en kurs för nordiska studenter. Utöver detta beslöts att en nordisk kurs skulle anordnas på Island vart tredje år. Detta utbud motsvarade också de riktlinjer som Nordiska kulturkommissionen 23.11.1962 hade sent till regeringarna i de nordiska länderna, även om antalet kurser nu blev större. Vid mötet enades man vidare om att kursledarna skulle samlas varje höst och diskutera erfarenheterna samt planera den fortsatta verksamheten.

Administration

Efter mötet på Sandbjerg slott 1963 fick den administrativa sidan av kursverksamheten fasta former. Enligt Nordiska kulturkommissionens rekommendation tillsattes i varje nordiskt land ett särskilt sekretariat (i Finland språkkurskommission) som fick i uppdrag att anordna kurser i hemlandet och anhålla om medel för dessa. Sekretariatet skulle också utse studenterna för de nordiska kurserna och skaffa resestipendier. Till sekretariatet utsågs i Danmark professorerna Chr. Westergård-Nielsen och Peter Skautrup (Århus), i Norge professor Trygve Knudsen (Oslo) och i Sverige professor Carl-Ivar Ståhle (Stockholm) som dock mycket snart efterträddes av professor Gösta Holm (Lund). Om den isländska representanten saknas tyvärr uppgifter. I Finland bestod språkkurskommissionen av professorerna Lars Huldén och Perti Virtaranta från 1963 till 1969, då kommissionen vid en omorganisering övergick i Delegationen för utlandslektorat och språkkursårenden (UKAN; Ulkomaanlehtori- ja kielikurssiasiaain neuvottelukunta).⁵ Både Huldén och Virtaranta fortsatte i den nya delegationen till 1983, Virtaranta som ordförande. Det bör nämnas att rektorn, sedermera kanslern vid Helsingfors universitet Edwin Linkomies, som var ordförande för Finlands avdelning i Nordiska kulturkommissionen i drygt tio års tid, hade en aktiv roll vid tillsättandet av de nordiska sekretariaten. En annan person som i hög grad medverkade till att kursverksamheten kunde inledas var sekreteraren för den finländska avdelningen Håkan Branders.⁶

År 1963 bildade de nationella språkkurskommissionerna en nordisk samarbetsnämnd som fick ett generalsekretariat med uppgift att koordinera verksamheten och anordna de årliga kursledarkonferenserna. Verksamheten definierades i stadgarna för de nordiska språk- och litteraturkurserna, antagna 1963 och reviderade 1965 och 1979. Enligt 1979 års stadgar (§3) består samarbetsnämnden av tio ledamöter, två från Danmark, två från Finland, en från Färöarna, en från Island, två från Norge och två från Sverige. År 1990 har samarbetsnämnden följande sammansättning: professor Mogens Brøndsted (Odense) och lektor Jens Cramer (Århus), Danmark; professor Mirja Saari (Helsingfors) och lektor Kristian Slotte (Helsingfors), Finland; professor Jóhan Hendrik W. Poulsen (Tórshavn), Färöarna; docent Svavar Sigmundsson (Reykjavik), Island; førstelektor Svein Lie (Oslo) och universitetslektor Lars Vassenden (Bergen), Norge; professor Barbro Söderberg (Stockholm) och docent Claes Aneman (Uppsala), Sverige.

Generalsekretariatet sköttes under en längre tid av professor Chr. Westergård-Nielsen i Århus, men turnerar sedan 1982 med tre års mandatperioder mellan de olika länderna.⁷ Som generalsekreterare efter Westergård Nielsen har fungerat professor Einar Lundebj, Oslo (till 1985), därefter professor Lennart Elmevik, Uppsala (till 1988) och sedan dess professor Mirja Saari, Helsingfors med mandatperiod till 1991. Kursledarkonferenser och möten med samarbetsnämnden har hållits turvis i de nordiska länderna varje år.

De nordiska språk- och litteraturkurserna kan sedan 1963 uppvisa en stabil och expanderande verksamhet. År 1990 uppgår budgeten till drygt en och en halv miljon danska kronor.

Kurser i danska, norska och svenska

Av naturliga skäl intar kurserna i danska, norska och svenska en central ställning inom kursverksamheten. Det sammanlagda antalet studerande är störst inom dessa ämnen, medan intresset för randområdena som representeras av isländska, färöiska, gronländska och samiska är mindre. Finland har ofta mottagit lika många studenter till sommarkurserna som de skandinaviska länderna. Följande översikt av kursverksamheten baserar sig på protokoll från kursledarkonferenserna sedan 1963 samt kursledarnas rapporter.

De danska kurserna har sedan 1963 anordnats i Köpenhamn och Århus, sedan 1971 också i Odense. I början turnerade kurserna för studenterna från de olika länderna mellan de tre universitetsstäderna, men i dag är kursorterna fasta: Köpenhamn för norska studenter, Århus för svenska och finlandssvenska studenter och Odense för finska och isländska studenter.

For ledningen och utvecklingen av kurserna har under de gångna trettio åren svarat ett stort antal personer. I Köpenhamn leddes de två första kurserna, parallellt för finländska och svenska deltagare (1963 och 1965) av professor Poul Lindegård Hjorth, den tredje (1966) av amanuensis, sedermera professor Mogens Baumann Larsen. År 1967 flyttades dessa kurser till Århus och leddes till 1972 av lektor Allan Karker. År 1973 toverogs de av lektor Niels Lyhne Jensen, men detta år anordnades kursen för svenska studenter undantagsvis i Köpenhamn under ledning av lektor Klaus P. Mortensen. Sedan 1986 leds de svenska kurserna av lektor Erik Vive Larsen. År 1975 flyttades kursen för finländska studenter från Århus till Odense och Svertogs av lektor H.A. Koefoed. Sedan 1977 har lektor Johan de Mylius ansvarat för den finska kursen. Fr.o.m. 1985 har den riktat sig enbart till finskspråkiga studenter, medan de finlandssvenska studenterna har hänvisats till Århus tillsammans med övriga svenskspråkiga studenter.

De flesta kurserna för norrmän har anordnats i Köpenhamn, år 1964 dock i Århus med lektor Allan Karker som kursledare samt 1971-74 och 1983 i Odense. För den första kursen i Odense ansvarade professor Mogens Brøndsted och för de tre senare lektor H.A. Koefoed, i början delvis tillsammans med lektor Johan de Mylius. Som kursledare i Köpenhamn har fungerat lektor Lars Arild 1967, lektor Erik Sønnerholm 1970, professor Jørn Lund 1976-80 och sedan 1981 lektor Klaus P. Mortensen.

I Odense anordnas sedan 1983 en särskild kurs för isländska studerande med professor Hans Bækker-Nielsen som kursledare. Denna kurs hölls under åren 1976-1982 i Århus och leddes av professor Chr. Westergård-Nielsen. Fram till 1975 gick de svenska och isländska studenterna på en gemensam kurs.

Kurserna i norska har alternerat mellan Oslo, Bergen och Trondheim, sedan 1979 också Tromsø. Universiteten på dessa orter anordnar turvis kurser för dels danska, isländska och färöiska studenter, dels svenska och finlandssvenska och dels finskspråkiga studenter. Fram till 1979 deltog samtliga studenter från Finland dock i samma kurs.

Den första kursen i norska anordnades i Bergen 1961 för svenska studenter, den andra i Oslo 1963 för danska studenter. I Oslo fungerade lektor, sedermera professor Einar Lundeby och universitetsstipendiat Leif Mæhle som kursledare 1963-68, lektor, sedermera professor Finn-Erik Vinje 1969-70, lektor Otto Hageberg 1971, lektor Kristian Magnus Kommandantvold 1972, lektor, sedermera professor Willy Dahl 1973-76, docent Rolf N. Nettum 1977, førstelektor Vigdis Ystad och Kjell Vannebo 1978, Vigdis Ystad 1979, Kåre Skadberg 1980, Andreas Lombnæs 1982-1983. Sedan 1984 är førstelektor Svein Lie ledare för kurserna i Oslo.

I Bergen leddes sommarkursen 1964 av lektor Alfred Jakobsen och därefter fram till 1970 av

lektor, sedermera professor Egil Pettersen. Sedan dess har universitetslektor Lars Vassenden svarat för kursledningen i närmare tjugo års tid.

Den första kursen i Trondheim hölls 1965 med lektor Ole M. Selberg som ledare. Han svarade också för kursen 1967. Därefter var professor Reidar Djupedal kursledare från 1970 till 1978. År 1980 övertogs kursledningen av lektor Arnold Dalen och sedan 1989 är det førsteamanuensis Steinar Gimnes som fungerar som kursledare.

Kurser i Tromsø har arrangerats sedan 1979. Lektor Anton Fjeldstad var kursledare fram till 1988 och førsteamanuensis Nils M. Knutsen har fortsatt efter honom.

I Sverige har språk- och litteraturkurserna sedan 1962 turnerat mellan Göteborg, Lund, Stockholm och Uppsala. Till en början anordnades kurserna turvis för danskar och norrmän, men sedan 1968 hålls årligen parallella kurser för båda grupperna. Också isländska och färöiska studerande har kunnat delta i dem. För finskspråkiga studenter har anordnats en särskild kurs i Umeå sedan 1961.

Den första kursen hölls i Uppsala 1962 och den andra i Lund 1963. Den senare kursen leddes av docent, sedermera professor Bengt Loman. År 1964 arrangerades en kurs i Stockholm av docent Bertil Molde, 1965 en kurs i Göteborg och 1966 i Uppsala med docent, sedermera professor Sigurd Fries som kursledare. De parallella kurserna för danskar och norrmän startade i Uppsala 1968 och leddes 1968-71 av docent, sedermera professor Lennart Elmevik. Därefter gick de över till Lund där docent Anne-Marie Wieselgren svarade för dem 1972-73. Kurserna hölls under åren 1974-76 i Göteborg där de leddes av lektor Lars-Erik Johansson. Åren 1977-79 anordnades de i Uppsala av docent Claes Åneman, 1980-82 i Lund av docent Jan Einarsson, 1983-84 i Stockholm av forskarasistent Lena Peterson, 1985-87 i Göteborg av studierektor Monica Johansson och 1988-89 i Uppsala av docent Claes Åneman.

Samtidigt som kursverksamheten för modersmålsämnen utvecklades i de nordiska länderna - och kursutbudet i danska, norska och isländska för finska studenter - pågick i Umeå kurser som var avsedda för finskspråkiga studerande vid Finlands högskolor. Initiativtagare var professor Karl-Hampus Dahlstedt, dåför tiden docent vid Uppsala universitet. Som varm finlandsvän åtog han sig redan 1961 att anordna en kurs för 40 finska studerande i nordisk filologi. Enligt personligt meddelande av professor Dahlstedt var det rektor Edwin Linkomies som vid ett tillfälle hade påpekat för honom att "finska studenter väl inte skulle behöva åka till Sverige och diska på restaurang för att kunna lära sig svenska utan borde få undervisning vid ett universitet". Dahlstedt hade omedelbart vidtagit åtgärder och kunde tack vare medel från Nordiska kulturkommissionens svenska avdelning inleda kursverksamheten 1961. Under det första året stod lektor Herbert Markström enligt Dahlstedt till stor del för de praktiska kursarrangemangen och fungerade samtidigt som lärare, men efter hans bortgång 1962 ledde Dahlstedt kurserna fram till 1970. År 1971 övergick kursledningen till professor Sigurd Fries som fortsatte till sin pensionering 1988. Under hans tid gjorde studievägledaren Gunilla Bergstedt och fil.dr Åke Jonsson stora insatser för de finska studenterna. Mot slutet av 1980-talet övertogs uppgifterna av amanuens Torvald Wictorsson och docent Lars-Erik Edlund av vilka den förstnämnde också står för kursledningen i dag.

Trots att Umeå-kursen i likhet med de övriga språk- och litteraturkurserna under åren 1961-64 finansierades genom Nordiska kulturkommissionen stod den utanför den övriga kursverksamheten. Kursledningen var inte heller representerad vid de årliga kursledarkonferenserna. År 1965 övergick det ekonomiska ansvaret för kurserna till Universitetskanslersämbetet som fram till 1974 stod för kostnaderna. Sedan 1975 är Umeå-kursen dock ekonomiskt likställd med de övriga kurserna och får sina bidrag genom Nordiska ministerrådets sekretariat. Fr.o.m. 1972 har kursledningen deltagit i kursledarkonferenserna. (Uppgift av Torvald Wictorsson.)

Kurser i isländska och färöiska

De *isländska kurserna* anordnades till en början vart tredje år (1963, 1966, 1969, 1972) men har sedan 1974 hållits vartannat år. Kurserna leddes till en början av Arni Böðvarsson, men övergick 1969 till universitetslektor Baldur Jónsson som svarade för dem till 1972. År 1974 leddes kursen av lektor Helga Kress, 1976-80 av Jon Friðjónsson och 1982 av Vésteinn Ólason. Fr.o.m. 1984 har kursledaren varit docent Svavar Sigmundsson, delvis tillsammans med universitetslektor Helga Kress.

För *kurserna på Färörna* har professor Jóhan Hendrik W. Poulsen varit den drivande kraften allt sedan den första kursen 1973. Därefter har kurser hållits med fyra års mellanrum. Fr.o.m. 1990 kan de dock tack vare ett ökat anslag från Nordiska ministerrådet anordnas vart tredje år.

Kurser i samiska och grönländska

Kurser i samiska har hållits sedan 1974. I Finland har professor Pekka Sammallahti (Uleåborg) ansvarat för kurserna i Utsjoki 1974 och 1977 samt i Sevettjärvi 1983. I Norge ledde professor Nils Jernsletten kursen i Karlebotn 1979 och lektorerna Harald Gaski och Nils Øivind Helander i Kautokeino 1988.

En kurs i *grönländska* har anordnats två gånger, åren 1986 och 1989. Den första kursen var planerad till 1985, men kunde inte förverkligas. Följande kurs hölls dock planerligt 1989, dvs. fyra år senare, vilket är den ordning Nordiska ministerrådet beviljat anslag för. Båda gångerna har kursorten varit Nuuk där Grönlands universitet är beläget. Kursen på Grönland avviker i någon mån från de övriga genom att den inte enbart riktar sig till nordister utan också till samhällsvetare, etnologer, historiker och andra studerande. Kursen har planerats av universitetslektor Per Langgård som också har varit kursledare båda gångerna.

Kurser i Finland

Forsta kursen i *finska språket och kulturen* hölls i Tammerfors 1963 och riktade sig till studerande och unga forskare i de övriga nordiska länderna. Sedan dess har kursen anordnats årligen, och fr.o.m. 1967 har den varit öppen för studenter från alla länder. År 1968 hölls den i Helsingfors och Joensuu, därefter har den varit placerad i Villmanstrand vid det lokala sommaruniversitetet. Uppläggningsen av kursprogrammet följer mönstret för de övriga nordiska kurserna. Kursen leddes under åren 1963-68 av fil.mag. Seppo Kahila, under åren 1969-73 av professor Pertti Virtaranta, 1974-75 av bitr. professor Paavo Pulkkinen och lektor Eila Hämäläinen och 1976-81 av Eila Hämäläinen. Sedan 1982 har lektor Leena Silfverberg ansvarat för kursen.

Närmast på initiativ av professor Chr. Westergård-Nielsen inrättades år 1965 en ny typ av kurser för skandinaver. Den var i mindre utsträckning språkligt inriktad och gick främst ut på föreläsningar över Finlands kultur och samhällsliv. Undervisningsspråket var svenska. Kursen förlades till Vasa sommaruniversitet, där den hölls under tre år. Sedan 1968 har den anordnats i Tammerfors. Som kursledare fungerade under åren 1965-68 professor Osmo Hormia (Stockholm), 1969-73 bitr. professor Paavo Pulkkinen tillsammans med universitetslektor, sedermera professor Aimo Hakanen som dessutom ensam ansvarade för kursen åren 1974 och 1977. Kursen leddes år 1976 av bitr. professor Jorma Vuoriniemi, 1978 av lektor Seppo Sillanpää, 1979-80 av lektor Leena Häkli och 1981-87 av fil.lic. Jyrki Nummi. Fr.o.m. 1988 står lektor Seija Korhonen för kursledningen. Med

tiden har Tammerfors-kursen i likhet med de andra kurserna fått språklig inriktning och fungerar i dag som en fortsättningskurs i finska.

Ytterligare en tredje kursserie startades mot slutet av 1960-talet. Den var avsedd för nordiska tjänstemän och yngre forskare som i sitt arbete hade behov av finska. Kursen fick namnet "Kurs i finsk textförståelse" och den siktade till, så som namnet anger, förmåga att tillgodogöra sig bl.a. administrativa texter på finska och utnyttja finska källor. Initiativtagaren till kursen var i första hand professor Pentti Renvall, vid den tiden ordförande för Finlands avdelning i Nordiska kulturkommissionen. Kursen som placerades vid Åbo akademi planerades och utformades av professor Göran Karlsson och fil.lic., sedermera professor Fred Karlsson. Till en början sträckte den sig över två somrar (1968-69) men övergick 1971 till en fyra veckors kurs så som de andra. För den första kursen fungerade professor Göran Karlsson som kursledare, men ledningen övertogs 1971 av Fred Karlsson som svarade för kursen under elva år, fram till 1981. Parallellt med kursen i finsk textförståelse anordnade Fred Karlsson en lingvistiskt orienterad forskarkurs i finskans struktur ren 1979 i Åbo och 1981 i Helsingfors. År 1982 gick kursen i finsk textförståelse över till lektor Juha Peura som redan en längre tid hade haft undervisning inom ramen för kursen. Han var kursledare under åren 1982-85, därefter Svertog fil.lic. Helena Rautala kursen. Under 1980-talet har Åbo-kursen i någon mån ändrat karaktär och fungerar i dag som en nybörjarkurs i finska för skandinaver.

Utöver de nämnda kurserna anordnas i Finland årligen tre internationella kurser som givetvis också är öppna för skandinaver. De ingår i den nordiska språk- och litteraturkursverksamheten såtillvida att Nordiska ministerrådet ersätter kostnaderna för de skandinaviska deltagarna.

Medan kurserna i finska endast sällan har lyckats locka skandinaviska nordister till Finland utan fämst rekryterar sine deltagare bland fennister har den s.k. Kuggom-kursen (Svenskt i Finland) blivit ytterst populär bland dessa sedan kursverksamheten inleddes 1981. Kuggom-kursen är inriktad på svenskan i Finland samt den finlandssvenska litteraturen och kulturen, och den hålls på en folkhögskola i Östra Nyland. Undervisningen ges dock av lärare med anknytning till Helsingfors universitet.

Kuggom-kursen går tillbaka på ett finlandssvenskt "reselektorat" som professor Lars Huldén är upphovsman till. Genom särskilda medel från undervisningsministeriet anställdes fil.kand. Helena Solstrand (Solstrand-Pipping) som lektor under höstterminen 1972 och hade i uppdrag att i Lund och Uppsala hålla 40 föreläsningar över den finlandssvenska litteraturen och svenskan i Finland. Något senare, vårterminen 1974, anställdes universitetslektor Merete Mazzarella och fil.kand. Mikael Reuter på samma sätt för att föreläsa vid universiteten i Stockholm och Umeå, Mazzarella över litteraturen och Reuter över språket. Detta nya försök att sprida kännedom om de finlandssvenska förhållandena var i och för sig lyckat, men Helena Solstrand påpekar i sin reserapport att det vore mer meningsfullt att anordna en kurs över ämnet i Finland och inbjuda intresserade nordiska studenter till oss. (Uppgift av Helena Solstrand-Pipping.)

Många år senare, 1981, kunde tanken förverkligas, dock inte med nordiska medel utan genom ett särskilt anslag från undervisningsministeriet. Det var dåvarande undervisningsministern Per Stenbäck som kraftigt bidrog till att medlen ställdes till UKANs förfogande. Kursen bekostas fortfarande på detta sätt trots att den i andra avseenden lyder under samarbetsnämnden för de nordiska språk- och litteraturkurserna.

I samråd med UKANs medlemmar och på basis av de erfarenheter som Helena Solstrand 1972 hade fått i Sverige utarbetade hon ett program för Kuggom-kursen 1981. Det var också hon som ledde den under de tre första åren 1981-83. Kursen som hålls på svenska behandlar dialekt- och namnkunskap, finlandssvensk språkvård, litteraturhistoria samt finskans struktur och uttal.

Dessutom upptar den föreläsningar över allmänt kulturella ämnen samt fältarbete och exkursioner. Programmet har varit så gott som oförändrat under hela 1980-talet. Efter Helena Solstrand fungerade fil.lic. Gunilla Harling-Kranck som kursledare under åren 1984-87 och därefter har fil.kand. Eivor Somnardahl haft ansvaret för kursen.

De nordiska språk- och litteraturkurserna anordnas år 1990 för trettiosjätte gången. Enbart för Umeå-kursens vidkommande betyder detta att sammanlagt 1200 finska studenter har erbjudits tillfälle att delta i en universitetskurs i svenska. Samtidigt har motsvarande antal finländska studenter rest till övriga Norden och ca 5500 studenter från de andra nordiska länderna gått på kurs i något av de nordiska länderna, ca 1200 av dem på kurser i Finland. Under fyra-fem veckors tid har de dagligen fått undervisning i landets språk och litteratur, dess historia och samhällsliga förhållanden, och de har genom exkursioner lärt känna kulturen och fått uppleva naturen. Också vänskapen med universitetslärarna och studenterna utgör en viktig del av de erfarenheter deltagarna har tagit med sig hem från kurserna. Det är många som anser att de nordiska språk- och litteraturkurserna är ett av de mest uppmuntrande internordiska initiativen efter kriget.

NOTER

1

Rapport - 2. nordisk språkkurs [Oslo 1956], *Läs svenska i Stockholm* - 3 nordiska språkkursen i Stockholm 1957, *Til samtlige professorer i modernmålsfagene ved de nordiske universiteter*, brev 27.2 1961, Westergård-Nielsen 1967 samt uppgift av bitr. avdelningschef Matti Gustafson, sekreterare för språkkursen i Åbo 1960.

2

Referat af mødet på Sandbjerg slot 18.-19.10.1961, Westergård-Nielsen 1967.

3

Protokoll från konferensen i Helsingfors den 30 okt. 1962.

4

Protokoll från mötet på Sandbjerg slott 19-20.10.1963 samt Virtaranta 1975:254.

5

Nordiska kulturkommissionens brev till regeringarna 23.11.1962.

6

Protokoll från konferensen i Helsingfors 30.10.1962 angående de nordiska språk- och litteraturkurserna; Protokoll från mötet på Sandbjerg slott 19-20.10.1963; Virtaranta 1984.

7

Virtaranta 1975:253, protokoll från kursledarkonferensen i Reykjavik 19-20.9.81.

REFERENSER

Läs svenska i Stockholm 18 februari-13 april 1957. 3 nordiska språkkursen. Inbjudan till *Kurs i svenska språket och litteraturen*.

Møde på Sandbjerg slot 19. og 20. oktober 1963. Protokoll dat. Århus 25.10.1961, sign. Allan Karker.

Nordiska kulturkommissionen/Sektion I. *Meddelande från nordiska kulturkommissionen, Sektion I, ang. nordiska språkkurser.* Sign. Hans Lowbeer, ordf., Ulla Ahgren-Lange, sekr. Stockholm 1.10.1962. Avskrift.

Nordiska kulturkommissionen. Till *regeringarna i de nordiska länderna.* Dat. i Oslo 23.11.1962, sign. Sveinn Rosseland, fung. formann och Helene Andersen, generalsekretær.

Nordiska kulturkommissionen/Sektion I, Finlands avdelning. *PM om åtgärder i syfte att effektivera undervisningen i finska i de övriga nordiska länderna.* Sign. H.B. (Håkan Branders)/ 13.10.1963.

Nordiska kulturkommissionen/Sektion I. *P.M. angående nordiska kurser i språk och litteratur.* Sign. G.R. 7.9.1964.

Nordiske sprog- og litteraturkurser. *PM til Nordisk Kulturkommission.* (Förslag till stadgar för kursverksamheten, antagna på styrelsemöte i Oslo 7-8.11.1964. Sign. Allan Karker.) Avskrift.

5. Nordiska språk- och litteraturkursen i Reykjavik 11.9.-5.11.1959. Deltagarintyg med uppgifter om kursprogram (Matti Gustafson).

6. Nordiska språk- och litteraturkursen i Åbo 8.8.-15.9.1960. Program, deltagarforteckning samt protokoll från fem förberedande möten, sekr. Matti Gustafson.

Protokoll från kursledarkonferenserna och mötena med samarbetsnämnden för de nordiska språk- och litteraturkurserna 1964-1989.

Rapport - 2. nordisk språkkurs. Kurs i norsk språk og litteratur, - Oslo 15. august - 15. oktober 1956. Besøket hos "de norske trolde".

Referat af mødet på Sandbjerg Slot 18.-19. okt. 1961 vedr. de nord. sprog- og litteraturkurser. Dat. Århus 14.11.1961, sign. Chr. Westergård-Nielsen/Hans Veirup.

Sekretariat for nordiskt kulturellt samarbete. Stadgar för "De nordiska språk- och litteraturkurserna". Antagna av Nordiska ministerrådet 19.3.1979. Bil. 2 till MR 3/79 punkt 2.

Til samtlige professorer i modersmålsfagene ved de nordiske universiteter, brev dat. København 27.2.1961, sign. Gustav Albeck, Paul Diderichsen, Oluf Friis, Chr. Westergård-Nielsen.

Wendt, F. (1979), Nordisk råd 1952-1978. Struktur - arbejde - resultater. Almqvist & Wiksell International. Stockholm.

Westergård-Nielsen, Chr. (1967), De nordiske sprog- og litteraturkurser. I *Aarhus stiftstidende* 1967.

Virtaranta, P. (1975), De nordiska språk- och litteraturkurserna ur Finlands synvinkel. *Nordiske studier*. Festskrift til Chr. Westergård-Nielsen på 65-årsdagen den 24. november 1975. Redaktion Johs. Brøndum-Nielsen, Peter Skautrup & Allan Karker. København 1975. 253-259.

- (1984), Tal 18.1.1984. (Manuskript)

- (1982), Suomen kielen ulkomaalaisopetuksesta. Tal. (Manuskript)

Virtaranta, P. & K. Tolvanen (1971), Suomen kielen kesäkurseista. *Suomea ulkomailla*. Tietolipas 68. SKS. 145-154.

(Tryckt i:

Nordistik i 150 år

Undervisning och forskning i nordiska språk och nordisk litteratur vid Helsingfors universitet 1840-1990

Redigerad av Mirja Saari, Lars Hidden, Kristina Björklund och Pirjo Kukkonen

Meddelanden från Institutionen för nordiska språk och nordisk litteratur vid Helsingfors universitet
utgivna genom Ann-Marie Ivars och Mirja Saari

Serie B:13

Helsingfors 1990)

(Skannet fra papirtekst og lagt inn på web av [Svein Lie](#) 30.06.2000)